

& SAVOIR-VIVRE®

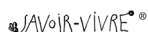
Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

Natalie Haynes

GHIDUL ANTIC AL VIETII MODERNE

traducere din limba engleză de
MIHAI MOROIU

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Natalie Haynes
THE ANCIENT GUIDE TO MODERN LIFE
Copyright © Natalie Haynes 2010, 2012

© Baroque Books & Arts®, 2018

Imaginea copertei: Cristiana RADU
Concepție grafică © Baroque Books & Arts®
Corector: Rodica CREȚU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HAYNES, NATALIE

Ghidul antic al vieții moderne / Natalie Haynes;
trad. din lb. engleză de Mihai Moroiu. - București: Baroque Books & Arts, 2018
Baroque Books & Arts, 2018

Index

ISBN 978-606-8977-01-0

I. Moroiu, Mihai (trad.)

008

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse
fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

Pentru Dan

*tecum vivere amem, tecum obeam libens*¹

HORAȚIU, Ode 3-9

¹ Cu tine aş vrea sa trăiesc, cu tine aş muri bucuros
(sursă: Dicţionar latin-român online, n. tr.).

INTRODUCERE

Am rămas permanent captivată de lumea Antichității de la unsprezece ani, când am început la școală cursul „Viața romanilor”. Studiam texte despre Iulius Cezar, priveam imagini ale Zidului lui Hadrian și confecționam machete de temple din cutii de carton (cu tot cu oi pentru jertfă, făcute din vată, și sânge din lac roșu de unghii scurs într-un colț al cutiei). La doisprezece ani, lecțiile „Viața romanilor” au fost înlocuite de cele de latină, după seria de manuale *Cambridge Latin Course*. Aceste cărți viu colorate au adus o nouă generație de învățați antici în viața lui Caecilius și a soției sale Metella, care locuiau la Pompei și prin urmare asupra lor plana o condamnare la moarte încă din prima carte. *Caecilius est in horto*¹, scandam noi, înainte să ne fulgere gândul sumbru că nu avea să supraviețuiască erupției iminente venite din grădină, indiferent cât de plăcut era la el în tricliniu. Îmi mai amintesc și de gemenii Loquax și Antiloquax, despre care nu mi-a mai rămas

¹ „Caecilius este în grădină”, propoziția de la începutul cursului Cambridge de limbă latină (n. tr.).

nimic altceva în minte în afară de bănuiala că ar fi fost dintre cei identici.

Când ne-am ales subiectele pentru GCSE¹, nu am stat nicio clipă pe gânduri să nu studiez latina și, în aceste condiții, de ce n-aș fi început și greaca. Din fericire, părinții mei au considerat că nu era nevoie și de limbi vii, pe deasupra. La urma urmei, în acest fel dispărea riscul unui program de schimburi, în care să apară un elev german morocănos și să se plângă de tot ce era la noi în casă. (Așa cum pățiserăm cu invitatul fratelui meu, cu un an în urmă. Dacă-mi aduc bine aminte, s-a revanșat mergând și el în Germania după aceea, unde a evitat să se atingă de *wurst*.) Dacă aș fi stat să mă gândesc mai bine, desigur, aș fi convins-o pe acea italiancă din aceeași școală cu mine, dar cu un an mai mare, să vină la noi acasă, să o drapez într-un cearșaf și să o prezint drept partenera mea romană de schimburi, dar pe atunci aveam mai puțină imaginație și imediat mă bufnea râsul, ca să-mi iasă bine sceneta până la capăt.

Viitorul meu de clasicistă a fost determinat probabil de bibliografia de texte pe care a trebuit să le învăț pentru GCSE. Versurile latine erau din *Eneida*, partea a II-a – despre căderea Troiei, povestea aceea pe care ne imaginăm toți că o știm foarte bine din cărțile de mituri grecești citite în copilărie. *Eneida*, partea a II-a, cuprinde și scena calului troian, apariție total absurdă – să fim serioși, grecii își ridicaseră tabără lângă cetatea ta și rămăseseră acolo zece ani. După aceea au plecat și au lăsat în urmă un cal din lemn mare cât toată ceata grecilor; iar troienii l-au băgat în oraș și pe urmă au fost luați prin surprindere să constate că era plin de soldați puși să-i omoare. Nu-i deloc de mirare

¹ General Certificate of Secondary Education, un echivalent al bacalaureatului din sistemul de educație din România (n. tr.).

că troienii au pierdut războiul. Au fost niște idioți. *Teme-te de greci când îți aduc daruri* nu explică totul până la capăt. Teme-te de troieni, sunt prea fraieri ca să rămână în viață sună mai aproape de adevăr. Oare cum supraviețuiseră zece ani de război fără să se împiedice și să-și scoată ochii cu propriile sulite, din nebăgare de seamă?

Când citești cu atenție partea a II-a din *Eneida*, se vedește că troienii nu erau deloc idioți. Ei se îndoiau de greci. Preotul lor, Laocoon, și-a dat seama de la început că acel cal nu-i lucru curat. El a dat și replica despre grecii de care să te temi și când îți aduc daruri. Despre cal spunea că este plin de soldați ahei sau, dacă nu, că e un alt fel de mașină infernală pentru asediu, menită să le năruiască orașul într-un fel oarecare. A ghicit până și cui îi venise ideea să construiască un cal – lui Ulise (sau Odiseu, dacă-i dăm numele grecesc). Și-a aruncat sulița în coastele calului, unde arma a rămas înfiptă, tremurând. Ni-i putem imagina pe grecii dinăuntru ținându-și respirația, speriați că fuseseră descoperiți. Însă în acest punct a intervenit lovitura măiastră a grecilor: Sinon. Sinon era grec, lăsat în urmă de compatrioții lui când au ridicat pânzele. Era un tânăr modest, cu hainele în dezordine, care-i juca pe degete pe troieni. El s-a prezentat drept victimă a mașinațiilor lui Ulise – care îi ura familia de mulți ani. După care a refuzat să mai scoată o vorbă. Oare de ce nu l-au omorât troienii pe loc, s-a întrebat el. Pedepsirea lui le-ar face plăcere comandanților greci – lui Menelaos, Agamemnon, Ulise. Troienii au mușcat din momeală. De ce ar fi mulțumiți grecii dacă ar fi ucis? Ce s-a întâmplat? Enea, care a relatat povestea, amintea publicului său că troienii pur și simplu nu erau obișnuiți cu grecii și cu minciunile lor. Așa că nu-i de mirare că s-au lăsat duși cu preșul. Aparent involuntar, Sinon a continuat povestea durerii sale. Când porniseră spre Troia, grecii o jertfiseră pe fiica lui Agamemnon, Ifigenia, ca să-i

potolească pe zei. Ofranda lor le asigurase traversarea în siguranță a mării. Acum, că renunțaseră și se întorceau acasă, trebuia să ucidă pe altcineva, pentru ca și călătoria de întoarcere să se încheie cu bine. Preotul lor, Calchas, avea să hotărască pe care dintre ei și-l dorea Apollo victimă. În cele din urmă, sâcâit de Ulise, l-a desemnat pe Sinon. Nimeni nu s-a împotrivit: mai bine Sinon decât ei. Și l-au gătit apoi pe Sinon în vederea sacrificiului cu toate ornamentele care în mod normal ar fi fost puse pe un animal. Scena descrisă de el este înspăimântătoare. Dar a reușit să fugă din mâinile lor și să se ascundă. Nici nu-și termină povestea, că începe să plângă.

Troienii cei amabili nu mai suportau să-l vadă atât de nefericit. Regele Priam a poruncit să fie eliberat din lanțuri. Uită-i pe greci, i-a spus. Acum ești unul de-ai noștri. Apropo, ce-i calul acesta mare lăsat în urmă de ei? Sinon i-a invocat pe zei. Acum, că troienii i-au arătat atâta mărinimie, cetatea lor trebuia să fie în siguranță. Calul era un obiect sacru, făcut de greci ca să obțină din nou protecția zeiței Pallas Atena. Motivul pentru care îl făcuseră atât de mare era ca troienii să nu-l poată introduce în oraș. Dacă ar fi reușit, ofranda le-ar fi servit lor, și nu grecilor. Dar dacă aduceau în vreun fel oarecare stricăciuni calului, asupra lui Priam și a troienilor lui avea să se dezlănțuie un șir de năpaste.

Sinon a dat o reprezentare vrednică de un premiu. Chiar și așa, troienii nu erau absolut convinși. Să-l creadă sau să nu-l creadă pe Sinon? Și atunci au intervenit zeii. La țarm au apărut doi șerpi de mare uriași. Care s-au apropiat direct de Laocoon și i-au înșfăcat pe cei doi fii mici ai săi. Laocoon a încercat să-i salveze, dar șerpilor l-au înhățat și pe el. I-a împuns cu sabia și imediat s-a văzut scaldat în venin și în sânge. Șerpilor au scăpat și s-au ascuns în templul Atenei – fără îndoială, un semn că ea era cea care îi trimisese. Troienii se aflau în fața unei decizii. Șerpilor îl atacaseră pe

Laocoon din cauză că atacase calul de lemn cu sulița lui. Prin urmare ar fi trebuit să se îngrijească de cal și să-l introducă în oraș, la loc ferit. Au început să se roage la zeiță să-i ierte pentru acel incident. Troienii nu erau proști, pur și simplu se lăsaseră păcăliți – dubla persuadare a ființei omenеști perfide și a monștrilor supranaturali fusese prea mult pentru ei.

Grecii erau incredibil de norocoși și incredibil de isteți – nu s-au mulțumit să lase calul în urma lor și să spere că evenimentele se vor desfășura după cum își doreau. Sinon se purta de parcă ar fi ieșit direct din paginile lui John Le Carré, vorbind exact atât cât să sune plauzibil. În *Eneida* partea a II-a s-au desfășurat apoi lupte, măceluri, sacrilegii, incendii extinse și au apărut și două stafii. M-am lăsat prinsă de poveste, la fel ca bieții troieni. În același timp, dincolo, la lecțiile de greacă, îl studiam pe Odiseu ca pe un erou, nu ca pe un ticălos. Aflam din textele noastre cum a evadat din peștera ciclopului Polifem. Odiseu pretindea că l-ar chema Nimeni, l-a orbit pe Polifem – prima oară când se vorbește despre un băț ascuțit înfipt în ochi –, apoi s-a prins sub burta unui berbec dintr-o turmă și s-a strecurat afară din peșteră, când ceilalți ciclopi nu se aflau acolo. Când ciclopul orbit a început să strige după ajutor, spunând că fusese rănit de Nimeni, ceilalți ciclopi au crezut că nu mai era în toate mințile. De ce-ai țipa după ajutor dacă Nimeni îți face rău?

Nu este nicio exagerare să afirm că aceste cărți mi-au schimbat viața. Aș fi putut merge la secția de științe și să mă fac medic veterinar, așa cum plănuiam la opt ani. Am ales în schimb latină, greacă și istorie antică, apoi am urmat studii clasice, doar ca să pot citi mai departe asemenea lucruri. Sunt perfect conștientă că nu mulți au astăzi o asemenea șansă – în puține școli se predă latina și greaca, iar taxele de studiu ridicate te obligă practic să alegi un domeniu nu pentru că îți place, ci mai degrabă că te gândești că îți va fi util. Prin urmare, tot ce vă pot spune este

că merită cu adevărat să acorzi anticilor tot timpul pe care poți să li-l acorzi. Indiferent dacă studiezi flexiunea verbelor latine zi de zi vreme de un an sau pur și simplu te duci la cinematograful ca să vezi ultimul film de sandală și spadă, vei avea un prilej de bucurie (cu condiția ca filmul să nu fie *Troia*, de la care te alegi doar cu o ațipeală). Clasicii au inspirat atât de multe aspecte din viața noastră – politica noastră, legile noastre, istoria noastră, cultura noastră, limba noastră. Trăim într-o lume în care s-a banalizat refuzul sfidător de a nu recunoaște nimic altceva în afara prezentului – trecutul este considerat prea plicticos, iar viitorul prea înfricoșător. Însă trecutul a fost plin de oameni la fel ca noi, care au trăit o viață obișnuită în vremuri extraordinare. Dacă petrecem un timp alături de ei, putem învăța mai multe despre noi. Așa stau lucrurile și cu volumul de față – o colecție de povești alese din lumea antică, povești interesante, nostime, triste sau ciudate, și în special din cele care par teribil de actuale, chiar dacă s-au întâmplat acum câteva milenii. Miturile sunt acum demontate – ultimele cuvinte ale lui Iulius Cezar nu au fost *Et tu, Brute*, gladiatorii nu-l salutau pe împărat când se aflau în pragul morții, iar cel dintâi ticălos de genul celor din filmele cu Bond a trăit acum mii de ani. Această carte este despre cum lumea Antichității a modelat-o pe cea de azi, în ce fel prezentul nostru este explicat de trecut. Locul istoriei antice nu este în săli de clasă prăfuite și în manuale cu colțurile îndoite, ci chiar în mijlocul vieții noastre de acum. Iată ce scria odată Tucidide, istoricul atenian: „Pentru mine va fi suficient dacă aceste cuvinte sunt considerate utile de cei care doresc să înțeleagă limpede evenimentele care s-au petrecut în trecut și care (cum firea omenească este așa cum este) se vor repeta și în viitor, la un moment sau altul și în bună măsură la fel. Opera mea nu e destinată să împace gustul unui public al prezentului, ci să dăinuie veșnic.”

Cuprins

Introducere	7
1. Vechea ordine a lumii	13
2. Câți oameni furioși?.....	40
3. Ne este permis să gândim	73
4. În poala zeilor	103
5. Cinstit, Medeea, nu dau doi bani!	136
6. Nu există loc mai minunat decât Roma	172
7. Nu există business mai grozav decât show-businessul	204
8. Prețul oricărui lucru, valoarea niciunuia	238
Epilog	272
Mulțumiri	278
Câteva ghiduri moderne ale vieții antice	280
Indice	282

& SAVOIR-VIVRE®

O colecție de formare și rafinare a personalității, *à la légère*, fără nicio declarație de intenție programatică.

Enciclopedii și alte lucrări capabile să corecteze micile imperfecțiuni și să răspundă la marile întrebări cu grație, umor și inteligență, pentru cititorii care își caută bucurii oneste într-o lume a speranțelor amânate.